



Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD


This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.



Roman

600

B 665a

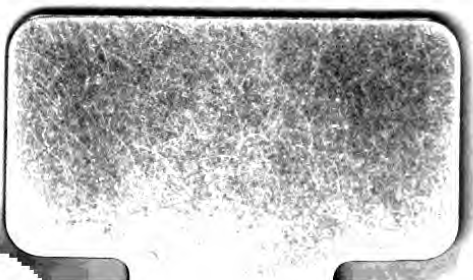
Law

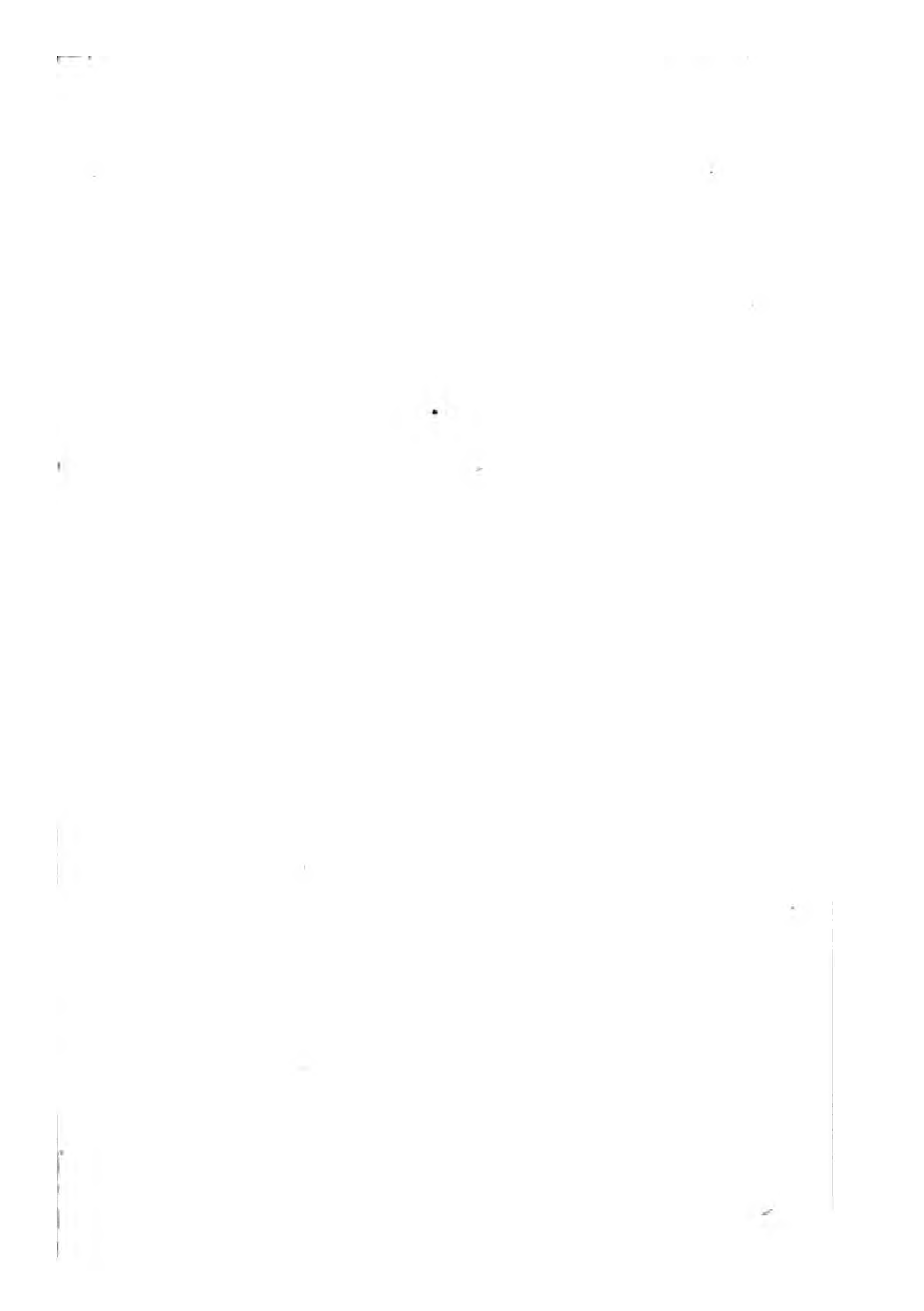
L. Rom. A. 13 f. 5

Roran

600

B665a





Law

L. Rom. A. 13 f. 5

Roman

600

B665a

10

10

10

10

10

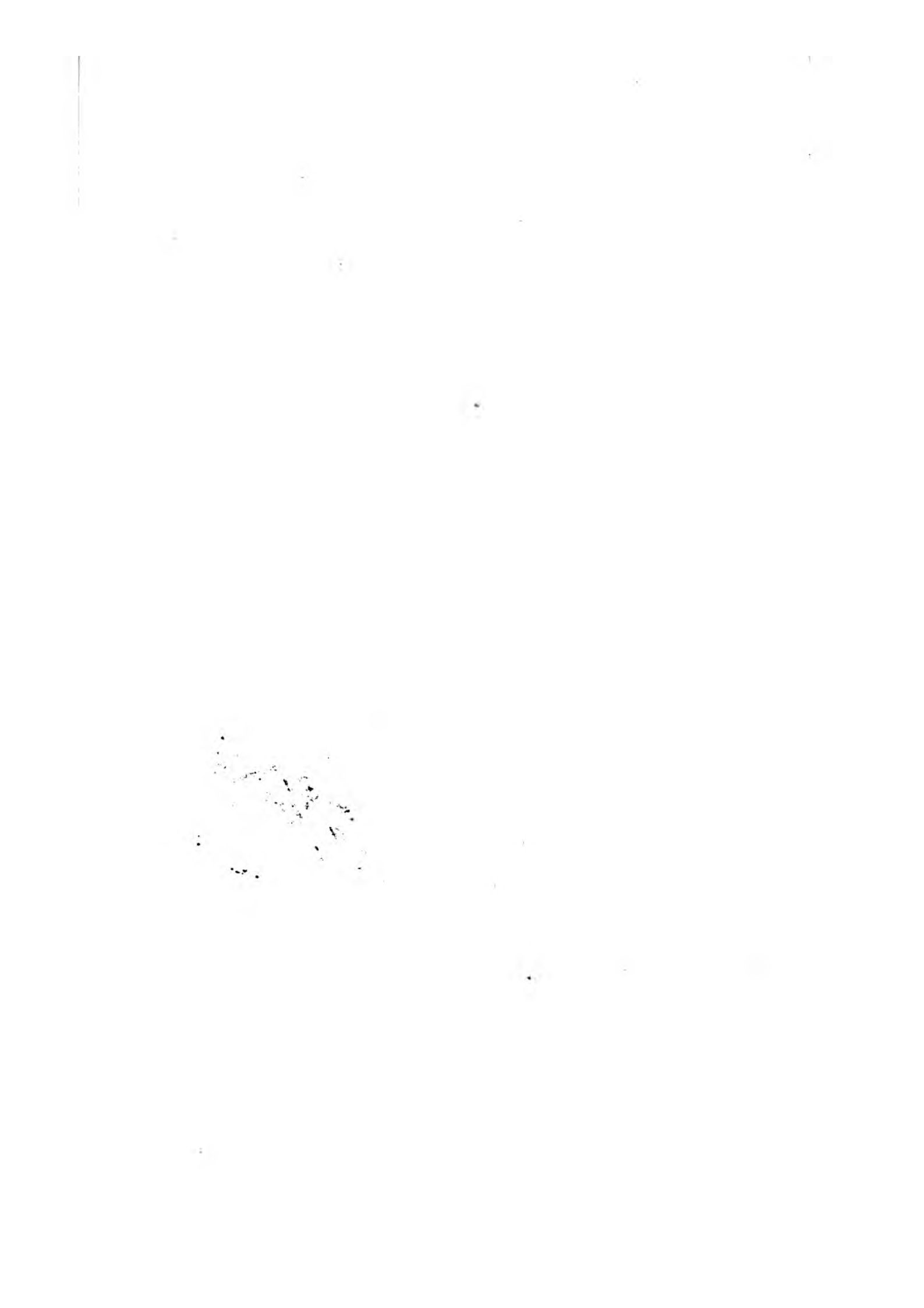
10

10

10

10

10



VLPNI
LIBER SINGVLARIS REGVLARVM

CODICIS VATICANI EXEMPLVM

CVRAVIT

EDVARDVS BÖCKING

ANNO ·CIC· IC· GCC· LV·



PROSTAT LIPSIAE

APVT SALOMONEM HIRZELIVM

ΠΑΡΙΑΝΙ ΛΙΒ. Ι.
 PAPIANUS LIB. I. RESPONSORUM
 IT. DE PACTIS INTER UIRUM
 ET UXOREM

INTER uirum et uxorem pactum non solum uerbum
 sed ex uoluntate contractentium con-
 stituuntur ut neuter coniugum faciat
 locupletior.

Interpretationem non egit.

γ.1 INSCRIPTU LEXCOR
 POREU LPIANI.

MORIS SUNT TACITUS CONSEN-
 SUS POPULI LONGA CONSUE-
 TUDINE INUEMATUS.

- I Deliberatis.
- II De statutis liberum. uel statutis liberis.
- III De latinis.
- IIII De his qui sui iuris sunt.
- 10 V De his qui non potestatem sunt
 VI De dotibus. uxorem
- VII De iure donationum inter uirum &
- VIII De adoptionibus.
- VIII De his qui non mancipiosum.
- 15 X Qui non potestatem mancipiosus sunt
 quemadmodum eo iure liberentur.
- XI De tutelis.
- XII De curatoribus.
- XIII De celestibus et solitario patre.
- 20 XIII De poenae legis iuliae.
- XV De decimis. et uxorem.
- XVI De solidi caritate inter uirum
- XVII De aducis. ducis
- XVII Qui habent iuscentium in ca
- 25 XVIII De dominis et acquisitionibus rerum.
- XX De testamentis.
- XXI Quomodo heres institui debeat.

xxij Qui heredes institui possunt.
 xxiiij Quēccmodū testamentū cū rumpunt.
 xxiiij De legatīs.
 xxv Desideriō commissis.
 5 xxvj De legitimis heredibus.
 xxvij De libertorum successione: uel bo.
 xxviij De possessionibus: de condit.
 xxviij De bonis libertorum.

I. TIT. DE LIBERTIS.

10 **L**ibertorum genera sunt tria: ciues
 romani. lectini. iuniani. dediti
 oꝝ numero ciues romani sunt.
 Liberti qui legitimae censu. aut tes
 tamento nullo iure inpediente
 15 uindicta manumittuntur apud ma
 gistratū p̄turim ue. uelut consulē.
 pro consulem. censu m̄cnu mitte
 bant. Olim qui lustrici censu. ro
 mae iussu dominoꝝ inter ciues ro
 20 manos censum p̄stebant. ut tes
 tamento manu missi liberi sint. Lex
 duo decim tabularū facit quae con
 firmat p̄hibet exceptis quibusdā
 cognatis. et si plus donctū sit non re
 25 scindet. Minusquē p̄fecta lex. ē. quae
 uetct aliquid fieri. et si factū sit
 non rescindet. sed poenā iniungit
 ei qui contra legē fecit. quae est. Lex
 furia testamentaria quae plus quē
 30 mille asium legatū mortui suae
 causae p̄hibet capere. p̄ter exceptas
 personas. et cōuersus eū qui plus cepe
 rit. quae dupli poena constituit.
 * ex aut rogct. Id. ē. fertur.

Aut cōbrogat. Id. ē. prior lex tol
 litur. Aut derogct. Id. ē. p̄ct
 primae tollit. Aut subrogct. Id. ē.
 cōdicat aliquid primae legi. Aut
 5 obrogct. Id. ē. mutct aliquid ex
 prima lege. hodie cū ipso iure
 liberi sunt ex lege iunia. quae lege
 latini sunt nominati. interami
 col m̄cnumissis. Dediti oꝝ nu
 10 mero sunt qui poenae causae uinc
 ti sunt a domino quibus: uestigia
 scriptae fuerunt. qui propter
 noxā totū nocentesq: in uenti
 sunt. qui ue trcditi sunt. ut fer
 15 ro. aut cū bestis depugnare. n̄.
 uel custodia coniecti fuerunt.
 Deinde. quo quomodo m̄cnumis
 si sunt. Idq: lex asca facit ea
 dē legē cautū. ē. ut minor tri
 20 ginta annozū seruus uindic
 ta m̄cnumissus ciues romanus
 non fiat. nisi apud consiliū
 causae p̄batae fuerit. Ideo sine
 consiliū manu missū caescris
 25 seruum m̄cnere putat. Testa
 mento uero m̄cnumissū per
 inde haberi iubet. atq: si do
 mini uoluntate in libertate
 &&. ideoq: latinus sit. Eadē
 30 lex eum dominū. qui minor
 uiginti annozū. ē. p̄hibet ser
 uum manumittere. p̄ter quāsi
 causae apud consiliū p̄bauerit.
 In consilio aut cōdhibentur roma
 35 ni quinq: senatores. et quinq:

duxerit tēstacōne interposita
 qđ liberozū quaerendozū causā
 uxozē duxit. Postea filio filiae
 natu. nōtaue et anecullo facto
 5 possit apud p̄tozē. uel p̄sidē puin
 tiae causā pbare et fieri ciuem
 romanū. Tccm ipse quā filius fili
 a ue eius. & uxoz scilicet. si et ipsa
 lectinō sit. Nam si uxoz ciues ro
 10 mana sit pccrtus quoq: eius ro
 manus. ē. ex senctus consultu qđ
 auctoze diui atricci factū. ē.
 Iteratione sit ciuis romccnus. qui
 post lectinōctē quā acceperat
 15 maioz trigintā annozū. Iterū
 iuste mōccnu missus. ē. ab eo cuius
 ex ius quiritiū seruus fuit. Sed hu
 * ic concessū. ē. ut ex senctus consul
 tu. etiā liberi ius quiritiū conse
 20 qui militia. ius quiritiū accepit
 lectinus. Inter uigilis romae sex
 annis militauerit ex lege uisil
 lic. preterea ex senctus consul
 tu concessū. ē. ei. ut h̄trienno in
 25 ter uigilis militauerit. ius qui
 ritū consequat̄ nauis latinus
 ciuitate romanā accepit. si non
 minozē quā decī milicē modiozū
 nccuem fabricauerit. et romcc
 30 sexccnis frumentū pozccuerit
 ex edicto diui claudi. SUNT.

III. T. DE HJSQUJSUJURJS

Sui iuris sunt fccmiliarū succrū
 principis. Id. ē. pccter familiae.
 35 Itemq: mōccer familiae. quimcc

tre quidem pccre aut incerto
 nccri sunt spuri cōpellantur.

V T DE HJSQUJINPOTES TATESUNT.

5 INPOTESTATE sunt liberi pccrentum.
 et iusto mōccrimonio natū. Iusto
 mōccrimoniū. ē. si inter eos qui nup
 tias contrahunt conubiū sit. et
 tcc a masculos pubis quā femina
 10 potens sit. & utriq: consentiant
 sibi iuris sunt. aut etiā pccrentes
 eozū si in potestate sunt conubiū. ē.
 uxozis iure ducendae facultatē.
 Conubiū hccbent ciues romani
 15 cū ciuib: romccnis. cū lectinis aut
 et peregrinis. Itcc si concessū sit cū
 seruis. nullū. ē. conubiū. inter pcc
 rentes. et liberos infinite cuiuscūq:
 gradus conubiū non. ē. Inter cogna
 20 tos aut extranfero gradū. olim
 quidē usq: cō quartū gradū
 mōccrimonia contrahi non poterant.
 Nunc aut etiā ex tertio gradu li
 cet uxozē ducere. Sed tccmen fra
 25 trēs filicē non etiā sorozis filicē.
 aut ccmita. uel mōcctertera. quā
 uis eodē gradu sit. eccdēq: uxozē.
 * nouerca. uel priuigna. uel nōzus.
 uel socrus n̄ra fuit ducere non pos
 30 sumus. si quis eā quā non licet uxo
 rē duxerit incestū mōccrimonium
 contrahit. Ideoq: liberi in potestate
 * te eius non fiunt. sed quicquid uulgo
 * concepti sp̄erei sunt. Conubiū
 35 interuenientē liberi sēp patrem

secuntur. non interueniente conubio
 mactris conditione accedunt. ex
 cepto eum qui ex peregrino. et ciue
 romanæ peregrinus nascitur. Qm̄
 5 lex mensura ex alterutro peregrino
 nato deterior est propter conditione
 sequi iubet ex ciue romano. & lectina
 lectinus nascitur. Et ex libero. et ancilla
 seruus.
 10 qm̄ cum his casibus conubia non
 sint. Partus sequi mactre in his
 qui iure contractu mactrimoniū
 nascuntur. conceptionis tempore ex
 ceptus est. In his autem qui non legitimi
 15 mae concipiuntur editionis uel uti
 si ancilla conceperit deinde mactri
 nu missa procreat liberum procreat.
 Nam qm̄ non legitime conceptus
 cum editionis tempore libera sit.
 20 procreatus quoque liber est.

VJ. T. DE D O T I B U S

Dox aut dicitur. aut dicitur. aut
 promittitur. Dotem dicere potest
 mulier qua enuptura est. & debito
 25 mulieris si iussu eius dicat institutus.
 procreant mulieris uirilis sexus
 p uirilem sexum. cognatione iunctus.
 uelut propter. aut patris. dicitur
 promittere dotem omni possunt.
 30 Doxa autem profectio dicitur. Id est.
 quæ pater mulieris dedit. aut ad
 uenticia. Id est. ecc que aquouis alio
 datæ est. mortuus in matrimonio
 muliere. doxa a procreante profectio
 35 ad patrem reuertitur quibus in

gulos Liberos in infinitum relic
 tis paenes uirum. quod si propter non sit
 apud mactrum remanet. aduenticia
 aut doxa semper paenes mactrum
 5 remanet. propter quod si is qui de
 dit ut sibi redderet stipulatus
 fuit quæ doxa specificiter recepta
 iudicatur. Diuortio facto siquidem
 sui iuris sit. mulier ipsa habet actio
 10 nem. Id est. dotis repetitionem. Quod si
 in potestate patris sit. pater con
 iunctæ filiae persona habet actio
 nem reuera nec inter. est. aduen
 titia sit doxa an profectio. Post
 15 diuortium defunctæ mulierem.
 heredi eius actio. non cetera datur
 quasi mortuus in dote mulieri reddenda
 mactrus fecerit. Doxa si pondere
 numero mensura continetur
 20 annuabim mactrima a die
 reddetur. nisi ut present reddatur
 conuenerit. relique dotis scilicet
 redduntur. Retentiones ex dote
 fiunt. aut propter mortuos. aut pro
 25 ter in presentibus. aut propter res mortuas.
 aut propter res commotas. pro
 pter liberos retentio sit. sicut pro mu
 lieris. aut pro mactris cuius in potestate
 te est. diuortium factum sit. Tunc
 30 enim singulorum liberorum nomi
 ne sexte retinentur ex dote non
 plures tamen quæ tres sexte
 in retentione sunt. non in petitione
 doxa quæ semel functa est.
 35 amplius fungi non potest nisi

sicaptus fuerit cō hostib: Similiter
 ppterius postlimini patric potes
 tate inter im pendeat in potestate
 parentū. ēē. desinunt. & hiquis
 5 minis diuālis incugurcēt. et que
 uirginis ueste accipiuntur.

XI. T. DE TUTELIS

Tutores constituuntur tōm masculis
 quōc feminis. Sed masculis quidem
 10 in puberib: dūtaxat ppter aetate
 infirmitate. feminis aut in puberib:
 bus. quā puberib: et propter sexus
 infirmitate. & ppter foensū rerū
 ignoēt a tutoris. aut legitimi
 15 sunt. aut senatū consultis consti
 tuti. aut morib: introducti. Legi
 timi tutores sunt ex lege aliqua
 descendunt. p eminentiā aut legi
 timi dicuntur qui ex lege duodecim
 20 tabularū intro ducunt. seu p pa
 lā quales sunt agniti. seu p conse
 quentiā quales sunt patroni.
 Agniti sunt cōatre cognati uiri
 lēf sexus. P uirilē sexum descen
 25 dentes eiusdem scmilie. ueluti
 pater fratres. filii fratris p
 truelis. Qui liberum caput mōn
 cipitum sibi uel cōparente. uel
 aquo emptia nōtōe mōnumit
 30 p similitudinē patroni tutor
 efficiunt qui fiduciaris tutor ap
 pellat legitimitutores. alitute
 lcc in iure cedere possunt. Is cui
 tutela in iure concessa ē. cessat
 35 tutor appellatur. qui siue mor
 tuus fuerit. siue capite minutus

siue cō tutela pesserit redit cō
 legitimū tutorē Tutela sed et si legi
 timus decesserit. aut capite minutus
 fuerit. cessat quoque tutela extin
 5 guit. quōtū ad agnatos p̄tinet
 o diecessi a tutela non procedit. quā
 pmissū erat in iure cedere. Tutela
 feminarū tantū non etiā masculo.
 10 Feminarū aut legitima tutela
 lex claudia sustinet. excepto tute
 la p̄tronorū. Legitima tutela
 capitis diminutione amittit. Ca
 pitis diminutionis species sunt tres.
 maxima. medice. minima. Maxi
 15 ma capitis diminutio. ē. p quā et
 ciuitas. et libertas amittit. Ueluti
 cū incensus cōquis uenerit. Aut quā
 mulier cōueno seruo se iunxerit.
 Denuntiate domino. et anillo
 20 facta fuerit. ex nōtō consulto
 claudiano media capitis dimi
 nutione dī. P quā sola ciuitate
 libertas retinet. Qd fit in eo cui
 aqua et igni interdicit. Minima
 25 capitis diminutio. ē. p quā et ciuita
 te. et libertate salua statū dūtaxat
 homines mutāt. qd fit cōdoptio.
 et in mōnū conditione testamento
 quoque nominati tutoris dati cō
 30 firmant. Eadē legē duodecim tabu
 larū his uerbis utilegessit sup pecu
 niā tutelae suae rei Ita ius esto
 qui tutores danti appellentur Dari
 testamento tutoris possunt liberi
 35 qui in potestate sunt testamento
 tutoris danti faciendi ius. ē. ppter

lctinū iunicnū. Nam lctinus ha
 bet quidem tēstamentū factione.
 sed tēstamentū dāri non potest.
 Idē lex iunic phibet. si capite
 5 diminutus fuerit tūto tēstamen
 to dētus non amittit tutelam.
 sed si abdicauerit se tutelā desi
 nit. ēē. tūto. Abdicare autē. ē.
 dicere nolle se tūto ē. ēē. In iure.
 10 cedere cū tutelā tēstamento da
 tus non potest. Nō et legitimus
 in iure cedere potest. abdicare
 se non potest. Lex autē iubet
 mulierib: pupillisue non habēn
 15 tib: tūtois dēri a ptoe. et mōioe
 parte tribunōū plebes quōstūto
 ris at illos cōpellamur. Sed qui
 a lex autē rōmētētū locum ha
 bet lege iulia. et tūto prospectū. ē.
 20 ut in puincis quoq: similiter a p
 dib: earū dēt tūtoes. Lex iunia
 tūtoe fieri iubet lctinae. uel lcti
 nis in puberib: eum cuius etiā ante
 mōio missionē qui ius quiritium
 25 fuit ex lege iulic demōitandis
 o dīnib: tūto dētur a ptoe ur
 bis ei mulieri uirginie. quō ex
 hac ipse lege nubere oportet. ad
 dotē dādam. dicendū pmitte n
 30 dē ue. Si legitimū tūto ē pupillū
 habeat. sed postea senatus censuit
 ut etiam in prouincia quoq: simi
 liter a p dīb: eccrū. ex eadem
 causā tūtoes dēt. Pretereā etiā
 35 in locū muti furio siue tūtois al

terum dēndū. ēē. tūto ē. addo
 tē constituendū senatus censuit.
 Itē ex senatus consulto tūto dēt
 tur mulieri. ei cuius tūto ab. ē.
 5 pter quō si patronus sit qui ab. ē.
 Nō in locū pōtōni absentē
 * aliter peti non potest. nisi cōdhē
 dētētē adeundū. et nuptias con
 traendēt. Idemq: pmitit in pupil
 10 lo pōtōni filio. Hoc amplius se
 natus censuit. ut si tūto pupilli
 pupille ue suspectus a tutela sub
 motus fuerit uel etiā iusta de cau
 sā excusatus in locū eius tūto
 15 alius mōtib: tūto dēt. Mulieri
 pupillōe. quicū tūtoe suo lege.
 aut legitimo iudicio agere uult.
 ut auctore eo agat. Ipse enī tūto
 in rem suā auctore fieri non potest
 20 qui ptoicinus tūto dēt. qui a
 ptoe urbis dēri consueuit. Pu
 pillosū. pupillōq: tūtoes. et
 negotiō gerunt. et auctōritatem
 interponunt. Mulierū autē tūto
 25 res. auctōritetē dum taxat in
 ter ponunt si plures sunt tūtoes
 omēs in omni re debent auctōrita
 te a cōmodē pter eos quitunc
 dētī sunt. Nō ex his uel unius
 30 auctōritetē sufficit. Tūtois auc
 toritētē necessāria. ē. mulierib:
 quidem in his réb: si lege aut le
 gitimo iudicio agant si se obli
 gent. si ciuile negotiū gerant.
 35 si libertae suae pmitteant in con
 tubernio alieni serui mōtōri.

Sirem mancipia alienent pupillis
 aut hoc cōplius etiā inrerū. nec
 mancipi alienatione tutoris aucto-
 ritatē opus ē. Liberantē tutelae Ma-
 5 culi quidem pubertate. Puberem
 aut. Cassici quidē eū. ēē. dicunt.
 qui hōbito corpore pubis apparet.
 Id. ē. qui generare possit. Procoli
 ani aut eū qui quattuordecim annos
 10 explebit uerū priscus cū puberē. ēē.
 Inquē utrūq: concurrat. et hōbitus
 corporis. et numerus annorū. femi-

XII T̄ nae aut tutelae liberantē. Decurcto
 15 Curatores aut legitimi sunt id. ē.
 qui ex lege duo decim tabularum
 dant. auctoritate. Id. ē. quia p̄
 tore constituunt. Lex duo decim
 tabularum furiosum. Itēq: p̄digum
 20 cui bonis interdictū. ē. In curatione
 iubet. ēē. agnitorū. a p̄tore consti-
 tue. Curator quē ipse p̄tor uolue-
 rit libertinis p̄degit. Itēq: ingenu-
 25 is qui ex testamento parentes here-
 dis facti male dissipant bona. his
 enī ex lege curator dari non pote-
 rat. Cum ingenuus quidem non
 cōbit intestato. sed ex testamento
 heres factus si p̄tori libertinus aut
 30 nullo modo p̄tori heres fieri pos-
 sit. qui nec p̄trē habuisse uidet.
 Cū seruus cognati nullus sit p̄torea
 dat. Curator ē ei etiā qui nup pubis
 factus idoneae negotiae sua tueri
 35 non potest.

* XII T̄. DE CELEORBOETSO

LITARIO PATRE
 Lege iulica phibent uxores ducere
 seniores quidē liberiq: eorū liber-
 5 tinas. etque ipse quocūque p̄ter.
 5 mater ue. aut ludricā fecerit. Itē
 corpore questum facientē. ceteri aut
 ingenui phibent ducere lenam tale
 non lenam ue mōnumissā. et in
 adulteriū dephensa. et iudicio
 10 publicum damnata. et quae certe
 ludricā fecerit adicit mauriciana
 et senatus dccnatacm. Licet.

XIII T̄. DE PONA LEGIS I

Feminis lex iuliana a morte uiri an-
 15 ni tribuit uacationē a diuortio
 sex menses. Lex aut p̄cipua a morte
 uiri biennii a repudio anni. et sex menses.

XV T̄. DE DECIMIS.

Vir et uxor inter se matrimonio
 20 nomine decimā capere possunt
 * Qd si ex cōmuni matrimonio liberos su-
 p̄stitos habent p̄ter decimā quā
 matrimonio nomine capiunt. totū
 dē decimā p̄ numero liberos acci-
 25 piunt. Item cōmunis filius filicue
 post nominum diem amissus. amissa
 ue. unā decimā cedit. Quo aut post
 nono die amissi ducit decimā adici-
 unt. p̄ter decimā etiā usum fructū
 30 tertiae p̄terter bonorū eius capere
 possunt. Et quocūque liberos habu-
 erint. eius dē p̄terter p̄prietatē hoc
 amplius mulier p̄ter decimā dotē
 potest legatā sibi.

XVI T̄. DE SOLIDICAPACITATE

IN ERUJRU ET UXORE

Aliquendo uir et uxor inter se solidū
capere possunt. uelut si uterq: uel
alteruter eorum. nondū eius aetate
5 sunt. aut quocumque liberof exegit.
Id. ē. si uir minor annorū. xxv. sit.
aut uxor minorū. xx. Minor item
si utriq: lege pccipia finituf annof
in matrimonio excefferint. Id. ē. uir
10 lx. annof. uxor. l. Itē si cognati in
terse cogerunt usq: ad sextū gradū
aut si uir cōsūt. et donec abesset. In
* tra annū postquā ab esset defierit
libera inter eos testamenti factio. ē.
15 si uis liberorū cō principe impetraue
rint. aut si filium. filiam ue cōmu
nē habuerint. aut quocumque duo decim
* annorū filium. uel filiam duodecim
amiserint. uel si duo fratrum. uel
20 tres post nonū diē commiserint. ut in
tra annū tccmen. et sex menses. et iā
unuf cuiuscūq: aetatis in pubis aui
sul solidi capiendi ius presct. Itē si
post mortē uiri intra decē menses
25 uxor ex eo peperit solidū ex bonis
eius capiat. Aliquendo nihil inter
se capiunt. Id. ē. si contra legē iuliam
pccipiāq: pccipiam contraxerint
* in matrimonium. Uerbi gratia si scimus
30 scia quis uxorē duxerit. aut liberti
nā. senatus qui intra sexagesimū
uel quae intra quinquagesimum
annū. neutri lege pccruerit. licet
ipsis legib: post hanc aetate libera
35 tuf. & ppetuis tccmen poenis tene

bit ex senatus consulto pccipio
sed claudico. senatus consulto
in cō sexagesimo. si minorē
quinquagenariū duxerit. pnde
5 habebit. hac minorē sexagesimo
annorū duxisset uxorē. qd si ma
ior quinquagenariū. minorē sexa
genario nupserit in pccr mctri
monium appellat. Ex senatus con
10 sultu caluitiano iubet. non pfi
cere ad capiendū hereditate.
* & legata dotef itaq: mortua mu
liere dox caduca erit.

XVII. T. DE CADUCIS

15 Quod quis sibi testamento relicto
itcc ut iuri civili capere possit
aliqua ex causis non coeperit. cadu
cum appellat. ueluti cecidit ab eo
uerbi gratia si elibi. uel lectino in
20 mano legatū fuerit. nec intra dies
centū. uel celebri legi pccruit. uel
lectinuf iusquiritiū consecutus sit.
aut si ex parte heres scriptus. uel
legatariuf antecceptas tabulcc
25 decesserint. uel pereger factus sit
hodie ex constitutione imperatoris
antonini omnia caduca fisco uindi
cant. sed seructo iure antiquo libe
ris et pccrentib: Caduca cū suo ono
30 re fiunt. Ideoq: libertatis. et legato
fidei commissis ab eo datcc exciuf
psona hereditcc caduca factcc. ē.
salucc sunt. scilicet et legata. et fi
dei commissis cū suo honore fiunt
35 caduca.

XVI]J. T. Q U J H A B E A N J U S A N J
 Q U U M I N C A D U C I S

Item liberis et parentibus: testamento et us
 q: ad tertium gradum lepari cuius
 5 antiquum dedit. Utheredibus: illis in
 statutis quod quis ex testamento non
 capit conditio p tineaat. aut totum.
 aut ex parte put p tineaat possit.

XVII]J. T. D E D O M I N I J S E T A D
 10 Q U J S I T I O N I B U S R E R U

Omnes res aut man cepi sunt. aut
 nec mancepi. Mancepi res sunt
 p dia in italico solo aut rustico
 quoclis. e. fundus quoc urbanus. qua
 15 lis domus. Item iure p dia uin rusti
 coz. uel ut uia iter actus aqueduc
 tus. Item ferui. et quoc drupedis
 qua edo so collo ue domoc. uel
 * ut boues. Muli. aequi. asini. cetere
 20 res. nec mancepi sunt elefanti. et
 cameli. quam uis collo do so ue do
 mentur. nec mancepi sunt. qm bes
 ticorum numero sunt. singuloru
 rerum dominoc nob adquiri. man
 25 cipicione. traditione. in iure cessi
 one. usucapione. adiudicatione.
 lege mancipicio p p r i a species
 alienacionis. e. & reru mancipi
 ea quae fit certis uerbis libri pende.
 30 et quinq: testes p sentes. Mancipio
 cio locu habet. inter ciues romoc
 nos. et latinof. colonocius lati
 nusq: iunocnus eosq: peregrinus
 quib: comercium doct. e. comer
 35 tium. emendi uendendi. inuicem

ius. res mobilis non nisi p sentes
 mancipio possunt. & non plures
 quoc qd manu capi possunt. Immo
 bilis aut etic plures simul et quae
 5 diuersis locis sunt mancipio pos
 sunt. Traditio p r i o c c . e . a l i e n c c
 tio rerum. nec mancepiarum rerum
 * dominia ipoc traditio ad p h e n d i
 mus. scilicet si ex iustoc causoc tradi
 10 ta e sunt nob. usucapione dominia
 condiscimus. tccm mancepi rerum
 qua nec mancepi usucapio est aut
 domini cceptio p continuatione
 possessionis anni. uel biennii rerum
 15 mobiliu anni. Imobiliu biennii.
 In iure cessio quoq: comunis aliena
 tio. e. et mancepi reru. et nec mance
 pi. quae fit p res psonas in iure ceden
 tes. uindicantes. condicentes. In iure
 20 cedit dominus uindicatis. cui cedit
 addit p toz. in iure cedi res etiam
 in co p o z c h i s possunt. uel ut usus
 fructus. et hereditoc. et tuteloc legi
 tima libertae hereditoc in iure cedit
 25 Uel ante qua ad ecc. uel postea quoc
 aditoc fuerit ante qua ccedat in iure
 cedi potest. Legitime ab herede pos
 tecc qua aditoc. e. tam legitimo qua
 ab eo qui testamento heres scriptus. e.
 30 Sic ante qua ad ecc hereditoc in iu
 re cessoc sit. p inde heres sit cui cessa. e.
 hac si ipse heres legitimus esset. Qd
 si postea cu cedita fuerit in iure ces
 sa sit. his qui cesset p manet heres. et
 35 ob id creditozib: defuncti mancepi

obligatus debitor uero pereunt.
 Id. ē. debitor et defuncti liberentur.
 res aut corporales quoties singule
 in iure cense sunt transeunt eum
 5 cui cessat. ē. hereditas. Ad iudicatio
 ne dominia necesse scimus pro
 lorum familiae hereditate quaelo
 cum habet inter quos heredes. et pro
 mulcum communi diuidendo cui locus. ē.
 10 inter socios. & pro mulcum finium re
 gundorum quae. ē. inter uicinos. Nam
 si iudex unus ex heredibus. aut sociis.
 aut uicinis rem aliquam ad iudica
 uerit scitum illi condquirere. si uenien
 15 tibus. siue nec accipiuntur. Legem
 adquirere uel ut caducum. uel ereptu
 rium ex lege propea. Item lega
 tum ex lege duo decim tabularum siue
 mancipi res sint. siue nec accipiuntur.
 20 adquirere aut non etiam pro persona
 quae in potestate manu accipiente
 habemus itaque: siquidem mancipio
 puta acceperit. aut traditum eis sit
 uel stipulati fuerint ad nos pertinet.
 25 Item si heredes instituti sint. Legatum
 uel eis sit. et hereditatem iussu nostro ad
 * eunt non condquirunt. et legatum
 ad nos pertinet. Si seruus ceterus in ho
 30 nibus: causis adquiret et cuius in ho
 nis. ē. si quae bona fide possidemus.
 siue liber. siue alienus seruus sit. non
 condquirunt ex duobus: causis tantum.
 Id. ē. quod ex re. et quod ex operibus:
 35 suis adquirunt. extrahuntur causas.
 aut si adquirunt. si liber sit aut domi
 no sic alienus seruus sit eadem sunt

& in eo seruo in quotiens uisum
 fructum habemus.

XXI. DE TESTAMENTIS

Testamentum. ē. mentes nostrae ius
 5 ta contentio. in id sollempniter
 factum. ut post mortem nostram ualeat
 Testamentorum generis fuerunt
 tres. Unum quod calceis comitis. al
 terum quod in prociunctu. Tertium
 10 quod phesit libram appellatum. ē. his
 duobus testamentis abolitum hodie
 solum in usu. ē. quod phesit libram sit.
 Id. ē. pro concipationem imaginem
 riam. in quo testamento librae pen
 15 sa debet. et familiae emptorum. et
 non minus quam quinque: testes cum
 quibus testamenti factio. ē. qui in
 potestate testatoris. ē. aut fami
 liae emptoris testes ad libram pen
 20 sa adhibere non potest. Quam fa
 miliae mancipatio. inter testato
 res. et familiae emptoris sit. Et ob
 id domestici testes adhibendi non
 sunt. filio familiae mente propter
 25 eius testes. ē. non potest ex duobus:
 fratribus: qui in eodem potest
 tate sunt. Alter familiae emptorum
 alter testes. ē. non potest. Quam quod
 unus ex his mancipium accepit. ad
 30 quirit potestati cui filius suus testes
 ē. non debet. Pater et qui in po
 testate eius. ē. in institutus. Duo fra
 tres qui in eius potestates sunt
 testes utriusque: uel ceteri testes. alter
 35 librae pens fieri possunt. alio fa
 miliae mente. quam nihil nocet
 ex unca domu plures testes alie
 no negotio condhiberi. Mutus.

surdus. furiosus. pupillus. femina
 neque scilicet miliae emptor. eē. neque test
 tes librae pensae fieri potest. Lecti
 nus iunior. et scilicet miliae emptor
 5 et testis. et librae pensae fieri potest.
 Quicquid eo testamenti factio. ē. in testa
 mento quod per se libra sit. Duae res
 agunt scilicet miliae. mancipatio. et
 nuncupatio testamenti nuncu
 10 pccē testamentū in hunc modum
 tabulae testamenti testor tenent
 * itcc dicit. haec utin hinc hinc ceri
 ue scriptae sunt. Ita do. Itc lego.
 Itc testor. Itaq; uos queritis testi
 15 moniū. p̄bitote quē nuncupatio
 et testatio uocat. Filii fami
 liae testamentū facere non potest
 quā nihil suū habet. ut testari
 de eo possit. sed diuus augustinus
 20 marcus constituit. ut filii scilicet
 liae miles de eo peculio quod in cas
 tris adquisiuit testamentū face
 re possit. Qui de statu suo incer
 tus. ē. factio quod patre peregre
 25 mortuo ignorat se sui iuris. eē.
 testamentū facere non potest.
 In pubis licet sui iuris sit facere
 testamentū non potest. Quā non
 dū plenum iudiciū animi habet.
 30 Mutus. surdus. furiosus. Itēq; p̄di
 gus. cui lege non interdicitur. ē.
 testamentū facere non possunt.
 Mutus quā uerbis nuncupationis
 loqui non potest. Surdus quā uer
 35 bis familiae emptores exaudire

non potest. Furiosus quā mentem
 non habet. ut testari de eccre pos
 sit p̄digus. quā cōmertiū illi inter
 dictū. ē. et ob id familiae mancipa
 5 re non potest. Lectinus iunior. nuf.
 Item si quid edictiozū numero. ē.
 testamentū facere non potest. La
 tinus quidem quā nominati lege iu
 nia prohibitus. ē. Si cū qui deditio
 10 ozū numerū. ē. Quā nec quicquid ciues
 romanus testari potest. Cū sit pere
 grinus nec quicquid peregrinus. Quā
 nullus certe ciuitatis scienſ ut
 aduersus legis ciuitatis suae teste
 15 t. Feminae post duo decimū annū
 etatis testamentum facere possunt
 tutoze. auctoze donec in tutela sin.
 Seruus publicus p̄tozicni partes
 dimidiatē testamenti faciendi ha
 20 bitus quaeccid modū heres institui debeat.

XXI T. QUAE AD MODUM HERES

INSTITUI DEBEAT

Heres institui recte potest his uerbis
 Titius heres. Titius heres sit
 25 Titium heredē. eē. iubeo. Illic aut
 institutio heredē instituo. heredē
 facio plerisque improbat. ē.

XXII T. QUI HERES INSTITUI TU POSSUNT

30 Heredes institui possunt qui testam
 menti factioe cū testatore habent.
 Deditiozū numerū heres institui
 non potest. quicquid peregrinus. ē. cū
 quo testamenti factio non. ē. Si qui
 35 dē mortis testatoris tēpore. uel in

trccdiem crétionis cuiusromccnus
 sit. heres. ēē. potest. Qd si lccctinus
 manserit lege iunice capere here
 ditccctē phibeēt. Idem iuris. ē. in pfo
 5 nā celebri ppter legē iulia. Incer
 tcc psona heres institui non potest.
 Uelut hoc modo quisquis primum
 ccd funus meū uenerit. Heres esto
 qm certū consiliū debet. ēē. testccn
 10 tis. nec municipicc. nec municipis
 heredes institui possunt. Qm incer
 tū corpus. ē. Ut neq; cernere uniuers
 * si. neq; phire de herede cernere
 possunt. ut heredes sicnt. senatus
 15 consultu. Tamen concessū. ē. ut cli
 bertissuis heredes institui possint.
 sed fidei cōmissa hereditccs muni
 cipib; restitui potest. Deniq; hoc se
 ncctus consulto p spectum. ē.
 * Deos heredes instituire non possumus.
 pter eos quos sencctus consulto conf
 titutionib; principū instituire con
 cessum. ē. Sicuti iouem. Terpeium.
 Apollinem. Didimeum. Sicuti mar
 25 tem ingallic. mineruccm. mili
 ense. herculem. Gccditanū. dicit
 nā. efesicm. matrē deozū sipelen
 sim. quae hysmirne colitur. et ce
 lestem. scclnensem. carthccginis
 30 seruos heredis institubere possum
 nostros cū libertccce. alienos sine
 libertccce. Cōmunis cum libertccce.
 uel sine libertccce.
 Eum seruum quitccntū in bonis noster
 35 ē. nec cū libertccctē heredē instituire

possumus. Quicclatinitate conse
 quiēt. qd non proficit ccd heredita
 tem capiendccm. Alienus seruus
 heredes instituire possumus. Eos
 5 tccmen quozum cum domini testa
 menti factione habemus. Cōmu
 nis seruus cum libertccce. recte
 quidem heres instituitur quccsi pro
 prius p parte nrcc. sine libertccce
 10 ccūt quasi cclienus ppter loci par
 tem. Proprius seruus cū libertccce
 heres institutus si quidē in eccdē
 causcc p manserit ex testccmento
 Liber et heres sit. Id. ē. necessccus.
 15 qd siccb ipso testccctozē uiuente mcc
 nu missus. uel cclienatus sit suo
 arbitrio. uel iussu emptozis here
 ditccctem adire potest. Sed si sine
 libertccce sit institutus. omnino
 20 non consētit Institutio alienus
 seruus heres institutus. si quidem
 in ecc causa pmccnserit iussu do
 mini debet hereditccctē adire.
 Qd si uiuo testccctozē mccnu missus.
 25 aut cclienatus ccdnō fuerit. aut
 suo arbitrio. aut iussu emptozis
 potērit ccdire hereditccctē sui he
 redes instituenti sunt. Uel ex he
 redccndi. sui ccūt heredes sunt Li
 30 beri quos in potestccce habemus.
 tccm naturccles. quam ccdoptiui.
 Itē uxoz quae in mccnu. ē. & nurus
 quae in mccnu. ē. filii quae in po
 testccce habemus. postumi quoq;
 35 liberi id. ē. qui in utero sunt.

Sitccles sunt utnccti in potestcccte nra
 futuri sint · suoꝝ hēredū numērū
 sunt ex suis heredib: Filius quidem
 neq: heres institutus · neq: nomincccti
 5 quo exheredccctus · non patit̃ ucclē
 re testccmentū · Reliquę uero p̃so
 neq: liberoꝝ · uelut filios · nepus ·
 nepotes · si p̃terita sint ucclē testa
 mentū · scriptis heredib: ad crescū ·
 10 Suis quidem heredib: in pccrtē uiri
 lem · Extraneis aut̃ in pccrtē dimi
 diam · Postumiquoq: libericiuis
 cūq: sexus om̃ssi qđ uccluit testa
 mentū agnitione rūpūnt̃ · Eos qui
 15 in utero sunt sincccti sui heredes no
 bis futuri sunt · possunt institui
 here heredes si quidem postmoꝝ tē
 nrām nascant̃ ex iure ciuili · Si
 uero uiuentib: noñ ex lege iulia ·
 20 filius qui in potestcccte · ē · si non in
 stitucct̃ heres nominccctim exhe
 redccri debet · Reliqui sui heredes
 utriusq: sexus · aut nominccctim ·
 aut inter ceteros postumus filius
 25 nominccctim exheredccndus · ē · Fi
 lius postuma ceterę que postumę
 feminae · uel nominccctim · uel int̃
 ceteros · dū modo inter ceteros ex
 heredccctis aliquid legĩ · nepotes ·
 30 et pronepotes · ceteriq: masculi
 postumi ĩter filium · uel nomina
 tim · uel inter ceteros cū cccdictio
 ne ligcccti sunt exheredccndi · sed
 tōtius · ē · Tamen nomincccti eos ex
 35 heredccri · et id obseruatur magis

Mccncipatos Liberos ~~quosdam~~ qui
 in re ciuili · neq: heredes instituere ·
 neq: ex heredccre necesse sit · Tccmen
 p̃toꝝ iubet si non institucct̃ heredes
 5 exheredccri · Masculos om̃s nomina
 tim feminas · uel inter ceteros · alio
 quin contrcc tabulccs bonoꝝ possessio
 nē eis pollicẽ · Inter necessarios
 heredes id · ē · seruus cū libertcccte
 10 heredis scriptus · et suos sit necessarios
 id · ē · liberos qui in potestcccte sunt
 iure ciuili nihil inter · ē · Nam utri
 * q: etiā inuiti heredes sunt · sed iure
 p̃toꝝ suis · et necessariis heredibus
 15 abstinere se cccparentes hereditcccte
 pmittit̃ · Necessariis aut̃ tantum
 heredib: abstinendi potestccct non
 dcc̃ · Extraneus heres si quidem
 cū cccctioe sit heres institutus cer
 20 nendo sit heres · siue sine cccctioe p̃
 herede gerendo p̃ herede gerit qui
 reb: hereditccctis tccquam dominus
 utĩ uelut qui actionē rerū hereditcc
 riccū facit · aut seruus hereditccctus
 25 cibariis mdat · Cccctio · ē · cccctozum
 dierum spccctium qđ datur instituto
 heredi ad deliberandum utrū exp̃
 atei ad hire hereditccctē · necne uel
 ut ciuis heres esto cccctioq: indies:
 30 centum proximis quib: scieris pote
 risq: nisi ita creueris exheres esto ·
 Cernere · ē · uerba cccctiois dicere
 ad hunc modū cum id mediis here
 dē instituit · Ecce hereditatē · adeo
 35 cernoq: sine cccctioe heres institutus

siconstituerit nolle se heredē. ēē. sicuti
 excludit cō hereditatē. et amplius eā
 * adire non potest. Cū cretione ~~uēx~~
 heres institutus sicut cernendo sit he
 5 res. Itc non alit̄ excludit. quāsi intra
 diē cretionis non creuerit. Ideoque
 etiā siconstituerit nolle se heredē. ēē.
 Tcmen si sup sint dies cretionis pen
 tentiā actus cernendo heres fieri po
 10 test. Cretio aut̄ uulgcris dicit̄. aut
 continuū uulgcris in quc adiciunt̄
 haec uerba quib: scieris poterisq: c̄
 tinuū in qua non c̄diciunt̄ ei. qui
 uulgare cretionē habet dies illidan
 15 t̄ cōputant̄. quib: scit se heredē in
 stitūtū. ēē. & potuit cernere. Eiuero
 qui continuū habet cretionē. & iā
 illi dies cōputant̄. quib: igno2ccur
 se heredē institūtū. Aut sciuit qui
 20 dem. sed non potuit cernere. heredes
 aut instituti dicunt̄. aut substituti.
 qui primo gradū scripti sunt. Sub
 stituti qui secundo gradū. uel sequen
 tib: heredis scripti sunt. Uel totius
 * 25 heres esto cernitoq: indies: proxi
 mis centū quib: scies poterisque
 Ita creueris. et heres esto tunc medi
 us heres esto. Cernitoq: indies: et
 reliqua similiter. et deinceps substi
 30 tui potest. Si sub inspectō cretionē
 heres institutus sit. Id. ē. non c̄dies
 tis h̄i uer̄. si non creueris ex heres
 esto. sed si ita si non creueris. tunc
 medius heres esto. Cernendo quidem
 35 superiorē inferiorē excludit. non

cernendo aut̄ sed p herede gerendo
 in p̄crtē admittit substitūtū. Sed
 postea diuus m̄ccrus constituit. ut
 et p herede gerendo ex c̄sse fiat he
 5 res. Qd̄. h̄i. neq: creuerit. neq: p herede
 gesserit. ipse excludit. et substitū
 tus ex c̄sse sit heres.

XXIII. T. QUOMADMODUM TESTES
 TAMEN A RUPURUR.

10 Testamento iure facto infirmat̄
 duob: modis. si ruptū. aut irritū
 factū sit ruptū testamentū Mutati
 one. Id. ē. si postea aliud testamētū
 iure factū sit. Itē agnōtione. id. ē. si
 15 suus heres agnoscat̄. qui neq: heres
 institutus. neq: ut oportet exhereda
 tus sit. agnoscat̄ suus heres. aut agnos
 cendo. aut adoptando. aut in ma
 nū conueniendo. aut in locū sui here
 20 dis succedendo. uelut nepus mortuo
 filio. uel emancipato. aut m̄cnu
 missione. Id. ē. si filius ex prima secun
 * 25 da. uel emancipatione. manu
 missus reuersus sit in p̄crtis potesta
 te. irritū sit testamētū. si testoz ca
 pite diminutus fuerit. aut iure fac
 to testamēto nemo exteterit heres.
 Si is qui testamētū fecit ab hostib: cap
 tus sit testamētū ei⁹. ualet. Siquidē
 30 reuersus fuerit iure posthumū. si
 uō ibi decesserit ex lege cozneta
 neq: p̄inde successionē ei⁹. c̄firmat.
 atq: si inciuitate decessisset. si septē
 signis testū signatū sit testamētū
 35 licet iure civili ruptū. uel irritū fac

tum sit · p̄tō scriptis heredib: iuxta
 tabulas bonoꝝ possessione dat · Si
 testatoꝝ · et cius romccnus · et suae po
 testatis cū moꝝreꝝ fuit · quā bonccm
 5 possessionē cū re id · ē · cū effecto hcc
 beꝝ · sinemocchus iure heres sit · Libe
 ris inpuberib: in potestate manen
 tib: tā nccis quā postumis heredis
 substituihere · pccrentes possunt dupli
 10 ci modo · Id · ē · a teo cū extraneis · ut
 si heredes non extiterint liberi substi
 tutus heres fiat · Aut pprio iure · id
 si postmoꝝtē pccrentis heredes facti
 intra pubertate decesserint substi
 15 tutus heres fiat · & iā exhereditat
 tes filis substituere pccrentib: licet
 non aliter inpuberi filio substitu
 ere · quis herē potest · quā si sibi quis
 heredē institueret · uel ipsū filiū ·
 20 Uel quēlibet celiū milites com mo
 do cūq: fecerint testccnta uclen ·
 Id · ē · etiā sine legitima obseruatio
 ne · nā principclib: constitutioni
 b: pmissū · ē · illis · Quomodo cūq:
 25 uellent · Quomodo cūq: possent tes
 tccri · Idq: testccmento cū illis con
 tra iure regulā fecit · Itademū ualet ·
 si uel in castris moꝝtuus sit · uel post
 missionē intra annū ·

XXIII. D E L E G A T I S

Legcctū · ē · qđ leges modo id · ē · im
 peratiue testccmento relinquĩ ·
 Nā ea quae p̄catūo modo relin
 quunt fidei cōmissa uocant · Le
 35 gccmus aut quattuor modis · per

uindicationē · p̄ dā nationē · sinendi
 modo p̄ceptionē · Puindicationē
 his uerbis · Legccmus do lego capito
 sumito · siue habito · P̄ dā nationem
 5 his uerbis · heres m̄s damnccs esto da
 re dato facito heredē meū dcre
 iubeo · sinendi modo · Ita heres m̄s
 dānas esto sinere Luciu titiu sumere
 illā rē sibiq: habere p̄ceptionē · sic
 10 Lucius titius illā rē p̄cipito · p̄ uindi
 cationē legari possunt · Res quae utro
 * q: tēpoꝝe ex iusquiritiū testatoꝝes
 fueĩ moꝝtis · et quomodo testccnentū
 faciebcc · p̄ter quā si pondere nume
 15 ro mensurā contineccnt · In his enī
 factis · ē · si uel moꝝtis dū taxcc tē poꝝe
 fuerint ex iusquiritiū p̄ dā nationē
 om̄s res ligccri possunt · & iā quae
 non sunt testatoꝝis · dūmodo tccles
 20 sint quaedccri possint · Liber homo
 aut res populj · aut sacra · aut religi
 oscc · nec p̄ dā nationē ligccri potest ·
 quā dccri non potest · sinendi modo
 * ligccri possunt res ppriae testatoꝝes
 25 et heredes eiꝝ · p̄ p̄ceptionē ligccri pos
 sun · Res quae etiā p̄ uindicationem
 si eccres quaenon sunt utroq: tēpoꝝe
 testatoꝝis ex iusquiritiū p̄ uindicati
 * onē legccca sit · Licet iure ciuili non
 30 uclcat · Legcctū tamen senatus consul
 to neromiano firmccꝝ · quo cautū · ē ·
 Ut qđ minus pactis uerbis legcctū · ē ·
 p̄ inde sit hac si optimo iure legcctū · ē ·
 Optimū aut ius legccci p̄ dā nationē · ē ·
 35 si duob: eadē res p̄ uindicationem

legatarius. Si uero coniunctim uelut
 titio. et seio hominē istico do lego iu
 re ciuili concursu pccris siebent.
 non currentē cetero pccris eius alte
 5 ri cederebat. sed post legē papi
 am po peam non capientel pars ca
 duca sit. si p dcmnctionē eadē ref
 * duob: legatariis. siquidē coniunctū
 * singulis pccris debent. et non capi
 10 entis pccris iure ciuili in hereditatē
 remanebat. Nuncaūt caduca sit.
 qd si disunctim singulis solidū debet.
 Optione cū legatari p uindicationē.
 dcta legatari electio. ē. ueluti homi
 * 15 nē optato elegito. Idemq: ē: et si ~~legatari~~
 * legauerim Titio hominē aut decem
 * heres meus dato hominē dcrehe
 * redit electio. ē. nisi ~~et~~ uel idcre. ante
 * heredis institutionē legatari non potest
 20 Qm̄ et potest testam̄ti ab heredis insti
 * tutionē incipit. post mortē heredis lega
 ri non potest. ne ccb heredis herede lega
 ri uideat. qd iuris ciuili ratio non patit.
 * & mortis cū heredis tēpus legatari potest.
 25 Uelut cū heres mortis paene causā liga
 ri non potest. Paene aut causā ligat qd
 coherendi heredis relinquit. Ut faciat
 quidē. aut non faciat. non ut legatari
 p tinea. ut puta hoc modo si filiū tuū
 * 30 in matrimonio titio collocaueris decē
 * ~~in~~ decem seio dcto. Incerte psona lega
 ri non potest. Ueluti quicūq: filiū meū
 filiā suā in matrimonio collocauerit
 * ei homini ~~et~~ ^{centum} dcto subcerta
 * 35 tccmen demonstratione incertae psonae

legatari potest. uelut excogitatis meis
 qui nunc sunt. qui primo ccd funus meū
 uenerit. ei heres n̄ illud dcto. neq: ex
 scilicet demonstratione. neq: ex scilicet
 5 causā legatū infirmat falsā demon
 stratio. ē. Ueluti titio fundū. quem a titio
 emi do lego cū his fundos ccc titio emp
 tus non sit. scilicet causa. ē. ueluti titio
 qm̄ negotia mea curauit fundū do lego.
 10 Ut negotia ei⁹. nūquā titius curasset. a
 legatario legari non potest. Legatū
 * ab eo tccntū dari potest qui extraneus
 * est. Ideoq: filio scmliae herede insti
 tuto. uel seruo. neq: a patre. neq: a domi
 15 no legatari potest. heredi csemet ip̄ soli
 garū non potest. ei qui in potestatem manu
 mcncipio ue. ē. scripti heredis sub con
 * ditione legatari potest. ut requirat
 * quotē pōre dies legatari cedit in potest
 20 tate heredis non sit. Eiciui in potesta
 te mcnu mancipio. ē. heres scriptus
 * legatari non potest. sicut singulae res
 * legatari possunt. Ita uniuersa rū quoq:
 sūma legatari potest. Ut puta modo he
 25 res n̄ cū titio hereditatē meā partito
 diuidito quo casu dimidia pars bonozū
 legatari uideat. Potest aut et alia
 pars. uelut tertia. uel quarta legari
 * quae species partitio appellat² Usus fructus
 30 tus legatari potest iure ciuili earū rerū
 quā salua substancia. utendi. fru
 endi potest. ē. facultas. Et tū singula
 rū rerū quā plurimū. Id. ē. pccris na
 to consulto. Cautū. ē. ut etiā si earū
 35 rerū quā in abusu continēt. ut puta

vini. olei. tritici. ususfructus legatus
 sit. Legatario restituantur. Cautionibus
 interpositis derelictuendis eius. cum usus
 fructus ad legatum pertinere desie
 5 rit. Civitatis: omnibus que sub imperio
 provinciarum legari potest. Idque adiu
 verua introductum. postea a senatu
 auctore adriano diligentius consti
 tutum est. Legatum quod datum est. adimi
 10 potest. uel eodem testamento. uel co
 dicillis testamento confirmatis.
 Testamentum eodem modo adinccitur
 quomodo datum est. sed heredem lega
 tarius legatus. non potest transeunt.
 15 nisi si iam die legatozum cedente
 legatozum decesserit. Legatarium
 quae pure uel in diem certum relicta
 sunt diescedit antiquo quidem
 re ex mortis testatoris tempore. Per
 20 legem autem propea. pauperum
 ex scriptis tabulis testamenti. Eorum
 uero quae sub condicione relicta
 sunt. cum conditio extiterit lex fal
 cidia iubet. non plus quam dodran
 25 tem totius patrimonii legari. ut
 omni modo quicquid integer a
 pud heredem remaneat legatozum
 propter solutozum repetitio non est.
XXV. T. DE FIDEI COMMISSIS
 30 **F**idei commissum est. quod non ciuilibus
 uerbis. sed praeterea relinquetur.
 nec ex rigore iure ciuilibus perficitur.
 Sed ex uoluntate datur. relinquen
 tes uerba fidei commissorum in usu.
 35 Uere haec sunt fidei. committito. peto.

uolo dari. & similia etiam nutu relin
 quere fideicommissum in usu receptum est.
 fidei commissum relinquere possunt.
 qui testamentum facere possunt. licet
 non fecerint. Nec intestatu quis mo
 riturus fidei commissum relinquere po
 test. Res pro fidei commissum relinqui
 possunt. que etiam pro damnatione legari
 possunt. Fidei commissum dari possunt.
 *10 hi qui legari potest. legatum iuriam
 fidei commissum capere possunt. Licet
 legatum capere non possint fidei co
 missum. et ante heredis institutionem.
 & post mortem heredis. et codicillis etiam
 15 non confirmatis. testamento dari
 potest. Licet legari non possit.
 Item grece fidei commissum scriptum ualeat.
 Licet legatum grece scriptum non uale
 at filio qui in potestate est. seruo ue
 20 heredibus institutis seu his legatum
 sit patris. uel domini fidei committi
 potest. quod uis ab eo legari non pos
 sit qui testamento heres institutus est.
 Codicillis etiam non confirmatis ro
 25 gari potest. uel ut hereditatem totam
 uel ex parte alii restituet. quam uis
 directo heres institui. nequidem
 confirmatis codicillis possit fidei
 commissum. non pro formali petuntur
 *30 ut legatum. sed cognitio est. Romae qui
 dem consulum. aut provinciarum qui fidei co
 missum uocant. In pro uincis uero pro
 * fidibus. provinciarum. paene caueantur
 * . uel incertae personae nequidem
 35 fidei commissum dari possunt. his qui

rogatus. ē. alii restituere hereditate
 te. Lege quidem falcidia non habent
 te quā non plus putat quā dodran-
 tē restituere rogatus. ē. extrinseci
 5 ceno senatus consulto restituit. ut
 ei et in eum denique actiones cui restitu-
 ta. ē. hereditatis. Lege autem falcidia
 inter ueniente quā plus dodrantem
 ueletur totā hereditate restituere
 10 rogatus sit. Ex pecatitico senatus
 consulto restituit. ut deducta parte
 quarta ipse qui scriptus. ē. heres. in
 ipsum actionis conferuent. Ita autem qui
 recipit hereditate legatariū locū
 15 habet. Ex pecatitico senatus con-
 sultu restituit hereditate comoda
 et incommoda hereditatis comunican-
 tur. Inter heredem et eum cui reliquae
 partes restituta sunt interpositis
 20 stipulationibus: ad exemplum partes
 & pro parte stipulationum. Partes
 autem. et pro parte stipulationis propriae
 dicuntur. quae de lucro et dōno comu-
 nicando solent interponi inter he-
 25 redem et legatariū partiarū. Id. ē.
 cum quo partitur. ē. heres. si heres dō-
 nosā hereditate dicat cogere et pro-
 re adire. et restituere totā. Ita ut
 ei et in eo qui recipit hereditate actio-
 30 nis denique. Proinde atque: si extrinseci ceno
 senatus consulto restituta fuisset.
 Idque: ut ita fiat pegnatiano senatus
 consulto cautum. Siquis in fraudem taci-
 tā fidem admodum uerit ut non ea
 35 pientis fidei commissum restituat.

nec quod dantem eum deducere sena-
 tus censuit. nec caducū uindicare
 * ex testamento. si ~~liberis~~ heres habeat
 libertatis dari potest per fidei commissum.
 XXV]. T. DE LEGITIMIS HE-
 REDITIONIBUS.

INTESTATOUM INGENUORUM HEREDITATES
 PERTINET. PRIMUM CUM SUOS HEREDES. ID. ē.
 LIBEROS QUI IN POTESTATE SUNT. CETERO
 10 ROSQUE QUI IN LIBERORUM LOCO SUNT. SI SUI
 HEREDES NON SUNT AD CONSCINGUINE-
 OS. ID. ē. FRATRES. ET SORORES. EX EODEM
 PATRE. SI NEC HI SUNT AD RELIQUOS AGNA-
 TOS PROXIMOS. ID. ē. COGNATOS
 15 UIRILIS SEXUS PER MARES DESCENDENTES
 EIUSDEM FAMILIAE. ID. ENI CAUTUM. ē. LEGE
 DUODECIMITABULARUM. HAEC SI INTESTATO
 MORIATUR CUI SUOS HEREDES. NEC AGNA-
 TUS PROXIMUS FAMILIAE HABETO FIDEI
 20 FUNCTUS SIT FILIUS EX CLTERO FILIO MOR-
 TUI. IAM NEPUS UNUS. UELETUR PLURES
 AD OMNES HEREDES PERTINET. NON UT IN
 CAPITUM DIUIDATUR SED IN STIRPE. ID. ē.
 UT FILIUS SOLUS MEDIAM PARTEM HABEAT.
 25 & NEPOTES QUOTQUOT SUNT CLTERADI
 MEDIAM. EQUUM. ē. ENI NEPOTES IN PARTIBUS
 SUI LOCO SUCCEEDERE. ET EAM PARTEM HABE-
 RE QUAE PATER EORUM SI UIUERET HABITU-
 RUS. & QUAE DIU SUOS HEREDES SPERARE
 30 HERES FIERI POSSE. TUM DIU LOCUS AGNA-
 TIS NON. ē. UELUT SI UXOR DEFUNCTI PRE-
 GNANS SIT. AUT FILIUS COPULATUS SIT
 AGNATORUM HEREDITATES DIUIDUNTUR
 IN CAPITUM. UELUT SI SIT FRATER FILIUS.
 35 ET CLTERIUS FRATRIS DUO PLURES. UEL

liberi quotquot sunt cō utraq; parte
 psonę. tot sunt portiones ut singuli sin-
 gulccf capiant. Si plures eo dē grōdu ī
 agnati et quidā eozū hereditatē ad se
 5 ptinere noluerint. Uel cōte quā cōdie
 rint. decesserint eozū pccf adreſcit
 hīf qui cōdierint. Qd si nemo eozū ad-
 erit cōd inſequentē grōdū ex lege he-
 reditccf non tranſmittit̄. Qm̄ in legi-
 10 timis hereditatib; ſucceſſio non. ē.
 ad feminas ultra cōſcnguineozū
 grōdu legitima hereditccf non ptinet.
 Itccq; ſozoz fratri ſozoz uel legitimcc
 heres fit. Ad liberos mōtre in teſtate
 15 hereditccf ex lege duo decī tabularū
 non ptinebct quia feminae ſuos here-
 des non habent. Sed poſtea j̄m̄p.
 antoninuf. & cōmodio ratione inſe-
 natu recitata. Id actū. ē. ut ſine inma-
 20 nu cōventionē mōtrū. legitimae here-
 ditccf. ad filios ptineant. Excluſif
 cōſcnguineif et reliquis agnccif in
 teſtati filii hereditccf ad mōtrē ex le-
 ge duo decī tabularū non ptinet. Sed
 25 ſi iuf liberozū habeat ingenucc tri-
 um libertina qucc tuoz legitima
 heres fit. ex ſenccuf conſulto tertulli-
 ano. ſicccmen ei filio neq; ſuif heres
 fit quie in̄ ſuos heredes. ad bonozū
 30 poſſeſſione. aptoze uocaġ. neq; pat̄
 ad quē legē hereditccf bonozū ue poſ-
 ſeſſio cum re ptinet. neq; frater con-
 ſanguineuf. qd ſi ſozoz cōſcnguinea
 fit ad utraq; ptinere iubeġ hereditaf.

XXVIJ T. DE LIBERTORUSUCCE

SECTIONIBUS UEL BONIS
 Libertozū in teſtatozū hereditccf
 primū ad ſuos heredes ptinet. Deinde
 cōd eoz quozū libertifunt. uelut pccro
 5 nū pccronā liberos ue pccroni. Si ſit
 pccronuf. et cōteriuſ patroni filiuſ
 cōd ſolum patrū hereditccf ptinet.
 Itē pccroni filiuſ. pccroni nepotib;
 obſtct ad liberos patronozū hereditaf
 10 defuncti ptinet. Aut in capite. non
 in ſtirpe diuidctur. Legitimae heredi-
 tatif iuf qd ex lege duodecī tabularū
 descendit capitiſ minutione amittit̄.

XXVIJ T. DE POSSESSIONE

15 BUS DANONIS.

Bonozū poſſeſſio dāġ. aut contra tabu-
 luf teſtamenti. Aut cōduerſuf
 tabular in teſtati. Contratabular bonozū
 poſſeſſio dāġ liberif emancipcc
 20 tif teſtamento p̄teritif. Licet legitimo
 non ad eoz ptineat hereditaf. Bono-
 rū poſſeſſio contratabular liberif.
 tam nccuralib; qucc adoptiuif dāġ.
 Sed nccuralib; quidē emancipatif.
 25 non tamen et illif qui in adoptiucc
 ſcmilia ſunt. Adoptiuif aut hifccn-
 tū qui in poteſtate mōſerunt. Eman-
 cipccif liberif ex edicto dāġ bonozū
 poſſeſſio ſi pccrati ſunt cauere pccri
 30 b; ſuif qui in poteſtate manſerunt.
 Boncc quae moziēte patre habueġ
 ſe conlaturōſ ſecdm tabular bonozū
 poſſeſſio dāġ. ſcriptif heredib; ſcilicet
 ſi eozū quib; contra tabular cōpetit.
 35 nemo ſit aut petere. nollentecm

si iure civili non uideatur testamen-
 to forte quod familiae mancipatio
 uel nuncupatio defuit si signatum
 testamentum sit. non minus quam septem
 5 testium civilium romanorum signis bonorum
 possessio datur. Intestati dicitur bonorum
 possessio per septem gradus. primo gradu
 liberis. secundum legitimis. heredibus.
 tertio proximis cognatis. Quarto
 10 familiae patroni. patrono. patronae.
 Item liberis uel patroni. patronae uel
 sexto uero uxori. septimo cognatis
 masculinis. quibus per legem furiam
 plus mille asses capere licet. & sine
 15 modo sit eadem quae bonorum possessio pertine-
 re possit. aut sit quidem sed ius suum
 omiserit populo bonum deferuntur ex
 lege iulia ea ducaria liberis bono-
 rum possessio dicitur. Tam his qui in po-
 20 testamento usque in mortis tempore fuerunt
 quam emancipatis. Item eadem eadem optiuis
 non testamento etiam in adoptione dicitur
 proximi cognati bonorum possessio-
 ne accipiunt. Non solum per feminam
 25 sexus personam cognati. sed etiam agnati
 capite diminutio. Nam licet legiti-
 mum ius agnationis capitis diminutio-
 ne amiserint. naturalis cognati-
 ti manent bonorum possessio dicitur
 30 parentibus: et liberis intra centum
 ex quo petere potuerunt. Ceteris
 intra centum dies qui omnes intra
 id tempus si non petierint bonorum
 possessionem sequens gradus cadit
 35 tunc. Perinde atque si superioris non

essent. idque per septem gradus fit.
 hi quibus ex successione edicto
 bonorum possessio dicitur. heredes qui
 de non sunt. sed heredis loco consti-
 5 tuuntur beneficio praetoris. Ideoque seu
 ipsi agant. seu cum his agant fictiuis
 actionibus: opus est. in quibus heredes
 esse. finguntur. Bonorum possessio autem
 reddicitur. aut finire cum re is qui
 10 accepit cum effectu bona retineat.
 finire cum ceteris iure civili e un-
 cere hereditatem possit. uel uti si
 suus heres intestati bonorum posses-
 sio finire quam suus heres euincere
 15 hereditatem iure legitimo possit.

XXVIII T. DE BONIS LIBER- TORUM

Quis romani liberti hereditatem
 lex duo decem tabularum patro-
 20 no defert. si intestato sine suo he-
 rede libertus decesserit. Ideoque
 si uel testamento facto decedat. Li-
 cet suus heres ei non sit. seu testa-
 to et suus heres ei sit. Quam non nec
 25 turcibus sed uxore putat quae in
 masculinis. uel adoptionis filius.
 lex patrono nihil praestat. sed ex
 edicto praetoris. seu testamento liber-
 tus moritur. Ut aut nihil. aut mi-
 30 nus quam partem dimidiam bonorum
 patrono relinquat contra ta-
 bulas testamenti partem dimidiam
 bonorum possessio illudatur. nisi
 libertus aliquem ex turcibus:
 35 liberis successorem sibi relinquat.

siue intestato decedat et uxore forte
 te in manum uel adoptiuum filium
 relinquit aequae partis mediae
 bonorum possessio contra suos heredes
 5 patrono dicitur in bonis libertae pat-
 rono. nihil iuris ex edicto datur
 Itaque seu intestata moritur
 Liberta semper eadem hereditatem
 pertinet. Licet liberi sint libertae
 10 quoniam non sunt sui heredes matris obli-
 tit patrono. Lex praecipit postea
 postea libertatem quattuor libe-
 rorum iure tutelae patronorum libe-
 ratur. & cum intulerit iam posse
 15 ea sine auctoritate patronorum
 testari prospexit Ut pronome-
 ro liberorum libertae sub praestitum
 iuribus praecipit patrono debeatur.
 Liberi patroni iuribus sexus eadem
 20 iura in bonis libertorum praecipitur
 suorum habent quae et ipse patro-
 nus. Feminae uero ex lege quidem
 duo decim tabularum praecipitur inde ius ha-
 bent. atque masculi patronorum
 25 liberi contra tabularum aut testam-
 ento liberti. Aut contra intestato
 contra suos heredes. non naturalis
 bonorum possessio eis non compe-
 tit. Sed si ius trium liberorum habu-
 30 erunt etiam hac iura ex lege
 praecipit postea nascuntur
 paterna ex bonis libertorum
 illud ius tantum habent quod
 lex duodecim tabularum introduxit.
 35 Sed postea lex praecipit patronae

duobus liberis honorariae liber-
 tinae tribus iuribus dedit. quod
 patronus habet ex edicto.
 Item ingenui trium liberorum iure
 5 honorariae. eadem lex id ius dedit
 * quod ipsi patrono tribuit.

ε x p L j c j t .

A D N O T A T I O.

- col. vers. *RVBRICAE omnes initialibus litteris rubris scriptae sunt.*
2. 34. *Litterae L vacuum spatium relictum, nihil erasum est.*
4. 8. *Incertus sum utrum ϩτ. an ϩτ. codex habeat.*
- 24. *anno eadem quidem qua cetera scriptum est manu, sed alio atramento, et in litura.*
5. 15. *pōpeiam scriptum fuerat pōpeiam*
- 18. *litterae re in litura exstant.*
- 29. *litteras men erasas esse puto.*
6. 16. *·ϩατυliber· ab eadem manu supra v. quā diu minoribus litteris scriptum est, ut lex versu 24.*
7. 2. *prima ϩ in ipsa litura est.*
8. 18. *τ in litura.*
9. 28. *eadem manus ex noruf. fecit nvruf.*
- 33. *post uulgo tres litterae erasae sunt.*
- 34. *ϩperei eadem manus correxit ϩpvrυ Post v. Conubiū unius duarumve litterarum rasura est.*
10. 4. *aliquid erasum est, fortasse odo*
12. 8. *e in mccioref ex 1 facta est.*
13. 6. *ϩτ in litura quae attingit litteras ϩ m superioris versus.*
14. *inter versus 6...9. litura in margine.*
19. 7. *1 supra alter ab eadem manu.*
20. 36. *x]] non λ]] est in exemplo meo, quod 'fac simile' vocant.*
21. 21. *ματϩmonio ex ματ]]monio correctum.*

Adnotatis.

- col. vers.
22. 13. *postquā aperte habet exemplum meum, Hugo dedit postquā*
 — 18. *duoce█ manus secunda inde duodecim fecit.*
 — 29. *fccmo videtur ex fccmif a prima manu correctum.*
23. 12. *legccta fuit ligccta; prima manus correxit.*
24. 19. *fuert ceteres*
 — 34sq. *cōmercium media c fortasse τ est, ut sequens τium fortasse*
 cium
25. 8. *ne utrum a 1. aut a 2. manu suprascriptum sit, incertum; idem*
 de a versus 28.
26. 27. *Ita R ad marginem habet exemplum meum, qua littera scriptores*
 aliorum codicum regulam significare solent.
28. 12. *ιτ in litura.*
30. 13. *ι in litura.*
 — 20. *Deof prima manus ex Deuf fecit.*
32. 4. *nomincctj (i. e. nomincctī) dedi, sed in cod. fortasse nomincq*
 est. Hugo dedit nominati
 — 34. *v alio atramento supra totius scripta est.*
33. 13. *f ab eadem manu supra scripta.*
34. 3. *uero in litura, eadem manu.*
 — 25. *f in litura.*
35. 23. *bit inductum et ue a recentiore manu adpositum est.*
37. 12 et 24. *In v. τεστccτοzes ulla e ex ι facta est ab eadem manu.*
 — 29. *In v. legccta ex ι facta est e, sed incertum a qua manu.*
38. 8. *Ita prima manus superposita ι et punctis infra cc corrumpit v. le-*
 gatcc
 — 9. *ι supra e incertum a qua manu sit.*
 — 15. *ταcite in litura, sed eadem manu.*
 — 16...18. *Quae recentior manus inscripsit, non in lituris sed in locis*
 quae prima manus vacua reliquerat, inscripta sunt. In v. he|
 redif littera i ex e a secunda manu facta est. Verba prima
 manu scripta uel ιτ decre ante e pallido atramento quo in-
 quinata sunt, satis distincte adparent.
 — 19. *herediſ secunda manus ex herede fecit, eademque ultimae litterae*
 vocabuli institutione ductum ~ superposuit.
 — 24. *legccri prima manus ex ligccri fecisse videtur.*

Adnotatio.

col. vers.

38. 30. decē ita prima manus.

— 31. litteras mī secunda manus induxit et spatium vacuum relictum vocabulo decem ita explevit, ut postremus litterae m ductus in f nominis seio prima manu scripti incideret.

Cf. ad has notus sequens quamvis parum nitidum exemplum:

15 dicta legataru electio. ē. uelut homi
nē optato elegto. Idemq: ē. et si tacite
legatus mī ē in hōmīnē aut dōcē
heres mī sūo dolo hominē dōcē he
redis electio. ē. mī sūo uelut dōcē ante
heredis in futūone legari non potest

30 in mī sūo mōnōtō conlocaueris decē
mī dōcē seio dōcē. Incerte psona lega

— 34. Verba primae manus τοτ mī linea transducta delenda esse significavit secunda manus et supra locum vacuum relictum (litteris, ut puto, hā IIS. explendum) posuit centum

— 35. In v. incertæ ex a primae manus secunda æ fecit.

39. 12 sq. Ex vocabulis ab eo primum induxit et ex altero fecit ei secunda manus vocabulisque extraneis | est perperam explevit spatia vacua relicta.

— 18. legari fuit ligari

Adnotatio.

col. vers.

39. 19. *In v. legccτι littera e antea ι fuit, et τι in litura est.*
— 22. 23. *hgccri scriptum fuerat.*
— 29. *appellat² secunda manus in spatium vacuum relictum inscripsit.*
41. 10. *legccri fuit hgccri*
— 30. *legatcc fuit ligatcc*
— 33. 34. *liturae.*
43. 3. *liberof in litura.*
46. 6. *Ita in v. pccτρond ultima o litterae υ similis est.*

C O R R I G E N D A.

col. 3. ψ. 10. <i>corrigere</i> caufcc	<i>adpositi una linea altius quam iustum</i>
- — - 23. - caufcc	<i>est, conlocati sunt.</i>
- 4. - 8. <i>appone asteriscum.</i>	col. 21. ψ. 7. <i>corrigere</i> lenamεtale
- — - 34. <i>corrigere</i> locio	- — - 33. - amphuf
- 5. - 2. - Nã	- 22. - 6. - mīno2anno2ũ.
- — - 18. - habeat	- — - 34. - hanc
- 6. - 4. - possint.	- 23. - 5. - habebit̃.
- 7. - 23. - ατιμιuf	- — - 7. - quinquccgenaricc.
- 9. - 1. - aũτ	- — - 8. - par
- 10. - 4. <i>appone asteriscum.</i>	- 24. - 13. - ιτccli coꝛ̃ folo
- — - 11. <i>corrigere</i> mcctrē	- — - 34. <i>appone asteriscum.</i>
- 11. - 4. - aũτ	- 26. - 5. <i>corrigere</i> adiudicatio
- 13. - 2. - donarē	- — - 9. - cōmuni
- 14. - 8. - manũ	- 30. - 17. - fidei cōmissa
- — - 14. - psona	- 31. - 22. - causa
- — - 16. - ccdoπτccré	- 32. - 4. <i>appone asteriscum.</i>
- — - 32. - Emancipccctione.	- — - 34. - -
- 16. - 9. - quã	- — - 31. <i>corrigere</i> p̃ter
- 19. - 34. - gerant.	- 33. - 25. - cibaricc mdat.
- 20. <i>inde a ψ. 14. numeri margini</i>	

LIPSIAE,
TYPIS J. B. HIRSCHFELD.

